

GÖNENLİ HOCA
VE
EYÜP CAMİİ ŞEYH'UL-KURRALIÇI

Recep AKAKUŞ

21.04.1938'de İnegöl Aşağıbalık köyünde dünyaya geldi. İlköğrenimini ve hafızlığını burada tamamladı. İstanbul İmam-Hatip okulunu ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdi. İmamet, hitabet, vaizlik, müftülük görevlerinde bulunduktan sonra; 1978-1990 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliğinde bulundu. 01.10.1990 yılında konjoktür gereği emekliye ayrıldı. Yayınlanmış eserleri; Eyüp Sultan ve Mukaddes Emanetler; İslam'da Kur'an Öğretimi ve Reisül-Kurra Gönenli Mehmed Efendi; İslam Açısından Din ve İnsan Gerçeği.

Diyanet Gazetesinde ve İlmi dergilerde makaleleri yayınlanmış ve Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisinde bazı maddeleri hazırlamıştır. Başta "Rüyet-i Hilal Konferansı olmak üzere Din Şûrası Toplantıları ve "İSAV" tarafından düzenlenen seminerlere katılmıştır.

Halk arasında "Gönenli Hoca" diye şöhret bulan din bilgininin asıl adı: Mehmet Öğütçü'dür. Mehmet Öğütçü, 1319/1903 yılında Balıkesir iline bağlı Gönen ilçesinde dünyaya gelmiştir. Baba adı: Osman anne adı: Fatmadır.⁽¹⁾

İlköğrenimini, doğum yeri olan Gönen'de yapmıştır. Babası Osman Efendi çiftçidir. Ancak ilme karşı derin ilgi duymakta ve bu sebepten oğlunu, İstanbul'a göndermek için fırsat kollamaktadır. Osman efendi, misak-ı Milli'ye dayalı olarak, vatanı kurtarmak için kurulan "Kuvayı Milliye Teşkilatına" girer ve Gönen- Kuvayı Milliye teşkilatında aktif bir üye olarak çalışır. Bu arada oğlu Mehmed'i İstanbul'a gönderir.

İstanbul'a gelen Mehmet Öğütçü, bir baba dostunun aracılığı ile Fatih Camii ders-i amlarından Serezli Ahmed Şükrü Efendi'nin ders halkasına katılır. Hıfzını pekiştirir. Talim ve tashihi-i huruf derslerini bu zattan alır. Sonra "Usulü Kadime"; üzere Seb'a-Aşere-Takrib seviyesinde kıraat vehiclerini de yine Serezli Ahmed Şükrü Efendi'den Ahzeden (öğrenen) Mehmet Öğütçü, Tevhidi Tedrisat Kanunu ile kapanan medreselerin İbtida-i Hariç Bölümü- yerine açılan "Medresetü'l-Hutaba" isimli mektebe girer.⁽²⁾ 1924 yılında açılan bu medrese; bir müddet sonra isim değiştirilerek "İmam-Hatip Mektebi" adını almıştır. 1927-1928 ders yılı sonunda İstanbul İmam-Hatip Mektebi'ni başarıyla bitiren ve diplomasını alan Mehmet Öğütçü, memleketine döner ve Gönen Çarşı Camii'ne imam-hatip olur.

Mehmet Öğütçü; uzunca boylu, yağız bir delikanlıdır. İstanbul'da öğrenim görmüş, başına hilal sarık takmış ve sülün gibi bir genç hüviyetine bürünmüştür. Okuyuşu, tavırları ve elindeki "Gümüş Bastonu" ile yakın çevresini âdeta büyülemektedir.

Görev yaptığı camiye giren kaymakamın köpeği, cami cemaatı arasında büyük bir tedirginlik yaratınca; yapılan tahrikler genç Mehmet Öğütçü'yü harekete geçirir ve kaymakamla arasının açılmasına sebep olur.⁽³⁾ Pederi Osman Efendi, hem bu nahos olaydan kurtulmasını sağlamak hem de askerlik görevini yapmak üzere oğlu Mehmet Öğütçü'yü İstanbul'a gönderir. O da İstan-

Resim 1; Gönenli Mehmet Efendi Fatih Kur'an Kursu Açılışında 1981

bul Haliç -Levazım Okulu'na girer ve askerliğini burada tamamlar. Terhis olduktan sonra; Mehmet Öğütçü, hocası Serezli Ahmed Şükrü Efendi'nin de telkîni ile İstanbul'da kalır. Mühlak vakıflara bağlı Aksaray-Hacı Bayram Kaftanı Camii İmam-Hatibi olarak göreve başlar ve bir daha Gönen'e dönmez.

Artık Mehmet Öğütçü, olgunlaşmış ve şahsiyetini kazanmıştır. Evlenmiş ve sosyal hayatta -zamanına göre- ön saflarda bulunacak tarzda girişimlerde bulunmuştur. Sözelimi: bir taraftan Fatih Kızılay Derneği'ne üye olurken bir taraftan da Yeşilay Derneğine üye olmuş ve her iki dernekte de faal olarak görev almıştır. Kazandığı mesleki formasyona ilaveten Fransızca dilini de öğrenmeye başlamıştır ve başta Profesör Doktor Fahrettin Kerim Gökay olmak üzere dine saygılı entellektüel kişilerle yakın temasa geçmiştir.

Diğer yandan; hemşehrisi olan Mahmud Bayram ve Salih Şeref gibi birkaç genç talebeyi, görev yaptığı Aksaray -Hacı Kaftanı Camii İmam odası'nda barındırarak hem onların, iaşe ve ibatesini sağlamış hem de hıfızlarını yaptırmıştır. 1948 yılına kadar Mehmet Öğütçü bir taraftan imamet ve hi-

(1) Eminönü İlçe Müftülüğü'nde mahfuz özlük dosyası

(2) Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, Cilt 1, Sayfa 162 ve Cilt 5, sayfa 1742, 1977 Eser Matbası

(3) Veysel Kasar "Dostları Gönenli Mehmet Efendiyi Anlatıyor" 20.02.1992 Tarihli 7818 sayılı Yeni Asya Gazetesi sayfa No: 2

(4) Müftülükteki özlük dosyası, (Diyanet Sicil No:39)

(5) Başkanlık ve Müftülük Özlük Dosyası, (Diyanet Sicil No:39)

tabet hizmetini yürütürken bir taraftan da fahri eğitim-öğretim hizmetini yürütmüştür. Diğer yandan üstlendiği sosyal hizmetleri de başarıyla sürdürmüştür.

İste bu dönemde Mehmet Öğütçü'ye Eyüp Hazreti Halid Camii'nde "ŞEYH'ÜL KURRALIK" görevinin verildiğine şahit olmaktayız. Bu konuda T.C. İstanbul-Vakıflar-Başmüdürlüğü'nün Mebani Kalemi'nden çıkmış 15-11-1937 Tarih ve Öz/244 Sayılı yazılarını birlikte okuyalım:

"Aksaray'da Hacı Bayram Kaftani Camii imamı Gönenli Mehmet...!

Eyüp'de Hazreti Halid Camii'ndeki Saliha Sultan Vakfı'ndan kurra reisliği'ne; umum müdürlüğün ol baktaki emriyle tayin edilmiş olduğunuz tebliğ olunur."İmza Mühür.⁽⁴⁾

Aksaray Hacı Bayram Kaftani Camii İmam -Hatibi, Mehmet Öğütçü Hoca, artık Eyüp Hz. Halid Camii Şeyhul-Kurrası'dır. ve "Gönenli Hoca" diye şöhret bulmaya başlamıştır. Saidi Nursî den aldığı telkîn ile; fiilen eğitim ve öğretim yapma yerime öğrencilere destek hizmeti vermeyi yeğlemiştir. Ayrıca; İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni dünya düzeniyle bağlantılı olarak ülkemizde 1946 yılından itibaren gelişen yeni siyasi şartlar müvacehesinde Gönenli Hoca mihrap hizmetini ağırlıklı olarak vaaz ve irşat hizmetine kaydırmış; hedef olarak da kadın cemaati esas almıştır. Namaz vakitleri dışında olmak üzere; İstanbul'un birçok cami ve mescidinde 15-20 dakika süreli etkili vaazlar vermeye başlamış, etrafına etkin bir cemaat kitlesi toplamıştır. Vaazlarında "İnzar metodundan" çok "tebşir metodu" kullanmıştır. Ayrıca muhteva ve üslûp bakımından da yeni bir tarz getirmiştir. Şöyleki: Süre olarak O'nun vaazları, 15-20 dakikayı geçmemiştir. Vakit olarak da namaz sonralarını ve avakit aralarını tercih etmiştir. Vaazlarında kullandığı üslûp "Güveç Usulü" diye nitilenebilir . Eskiler bu tür sohbetlere "KEŞKÜL" derlermiş. Onun yaptığı kısa vaaz içinde Kur'an-ı Kerim tilaveti, Mevlidi-Nebi okuyuşu ve gözyaşıyla karışık "ALLAH!...ALLAH!...ALLAH!..." nidaları yer alırdı. Bu hizmetleri gerçekleştirirken mihrap hizmetlerinden de hiç kopma-

mış, bütün gücüyle halka ve Hakka hizmete devam etmiştir.

Emeklilik muamelesiyle ilgili olarak Eminönü İlçe Kaymaklığının, il makamına yazdığı müftülük ifadeli 23-6-1982 tarih ve 5077 sayılı yazıyı, birlikte gözden geçirelim:

"İlgi yazı ekinde gönderilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, 7-6-1982 Tarih ve 26/642 Sayılı onayı ile emekliye sevk edilen ilçemiz müftülüğüne bağlı Sultan Ahmet Camii İmam Hatibi Mehmet Öğütçü, görevinden 7-7-1982 tarihinde ayrılmış olup adı geçene, en son Temmuz 1982 maaşı ödenmiştir.

Gerekli evrak-ı müsbite, ekte sunulmuş olup bilgi ve gereğine delaletlerinizi arz ederim.

Besim Yavuz.
Eminönü Kaymakam Vekili...
İmza."

Görüldüğü üzere; Gönenli Hoca, 7-7-1982 gününden itibaren resmi imamet ve hitabet görevini bitirmiştir. Ancak fahri olarak yaptığı şeyhu'l-kurralık, vaaz ve irşat hizmetlerini kesintisiz sürdürmüştür.⁽⁵⁾

İstanbul- Fatih-Çırcır'daki evinde 2 Ocak 1991 Çarşamba günü ruhunu Hak'ka teslim edinceye kadar bu hizmetlerine devam etmiştir. 1975 Yıllarında, Eminönü İlçe Müftülüğü'nü yürüttüğüm sırada bana: yaptığı fahri destek hizmetleri ile ilgili şu hususiyetlerini anlatmıştı. Rahmete vesile olması dileğiyle vicdanen not etme ihtiyacını hissediyorum. Sohbetimiz sırasında:

"Benim sağ cebim, halka aittir. Sol cebim ise kendime aittir. Her sabah, şafakta namaz için evimden çıkar ve Sultan Ahmet Camii'ne giderim. Camide sabah namazını kıldırıktan sonra; gün boyunca İstanbul'u dolaşır, vaaz ve irşat hizmetlerimi belirli camilerde sürdürürüm. Gün boyunca vatan-daşlar tarafından bana, aynı ve nakdi yardım teklifleri yapılır. Bunları değerlendirir ve aynı gün içinde bana verilenleri, evime dönmeden öğrencilere ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırırım. Yatsı namazını Sultan Ahmed Camii'inde kıldıktan sonra evime, cebim boş olarak, dönerim. Çünkü bu emneti bana veren bu şartla vermiştir. Bir gün çok yorgun düştüm; verilenlerin tamamını da-

ğıtmadan eve döndüm. Ertesi gün Denizli hapisanesini boyladım. Bu sebepten, ben hiç hesap-kitapla meşgul olmam. Kimseden de bir şey istemem. Verilenide asla reddetmem. Aynı gün içinde bana verilenleri, yerine ulaştırırım. Hayata ben, her gün yeniden başlarım.” demişti.⁽⁶⁾

İşte Gönenli Hoca, seksen yıllık ömrünü devletle çatışmadan ve halktan da kopmadan böyle geçirmiş, hayri çalışmalar itibarıyla hayatını dolu dolu yaşamıştır. Dostları çok olmuştur. Düşman olanlara ise hiç rastlanmamıştır.

GÖNENLİ MEHMET ÖĞÜTÇÜ'NÜN İLMİ KİŞİLİĞİ

Gönenli Hoca; esas itibarıyla hafız ve kurradır. Hocası Serezli Ahmed Şükrü Efendi'den aldığı ilim, kıraat bilgisidir. Gönen Çarşısı Camii İmam Hatibi olarak hayata atıldıktan sonra O, mihrap ve minberden kopmamış fakat ünlü bir hatip veya ünlü bir mukri olarakda şöhret bulmamıştır.

Ancak Gönenli Hoca, o devre kadar pek az hoca efendinin ilgilendiği kadın cemaatlere irşat hizmeti sunmuştur. kendinden önce bu sahada hizmet veren Eyüp'lü Münip-Hoca, Medineli Hacı Osaman Efendi ve Sürmeli Hoca diye şöhret bulan Mehmet Emin Tanrikulu gibi zevatı izleyerek daha verimli bir irşad hizmeti sunmuştur. Onların hanımlara sundukları irşat hizmeti çok sınırlı kalmış, Gönenli Hoca'nın yaptığı hizmetler kadar yaygın olmamıştır.

Talebeye ve yoksullara yönelik destek hizmetlerine gelince; bu sahada Gönenli Hoca'nın bir benzerine rastlanmamıştır. Gönenli Hoca zengin bir kişi değildir. Fatih-Çırçır semtinde ailesinin ikametine tahsis ettiği evinden başka bir mal varlığı yoktur. O, Malatyalı Hacı Fahri Kişili gibi kendi mal varlığından vememiş ancak çevresinden kendisine verilenleri öğrenci ve yoksullara aktarmıştır.

Halkla o kadar bütünleşmiştir ki vaaz ve irşat hizmetleri aksamam diye yakın çevresindeki vatandaşlar kendi aralarında organize olmuş ve Gönenli Hocayı cami cami kendi özel arabaları ile dolaştırmışlardır. Bu sayede Gönenli Hoca her gün İstanbul'u

bir baştan bir başa dolaşmıştır. 1950 yılından sonraki senelerde Gönenli Hoca, hemen hemen her yıl bir muhibbi tarafından hac için kutsal beldeye götürülmüştür.⁽⁷⁾

İlmi hüviyetine gelince: Gönenli Hoca; Fatih Camii ders-i amlarından Serezli Ahmed Şükrü Efendi'den “MISIR TARİKİ” üzerine kıraat ahzeylemiştir (almıştır). Bilindiği üzere bu bilgi dalında eğitim üç kademede yapılır. Bu kademeler sırasıyla “Seb'a-Aşare Takrib”tir. Gönenli Hoca, bu üç kademeyi tamamlayarak üstazından “Usul-ü Kadime” üzere icazet almıştır. İcazetnamesinin hatime bölümünden bir suret ve silsilesini gösterir bir “Şama-Cedvel” ekte sunulmuştur.

Mehmet Zahid Kotku Efendi'nin selefi Aziz Efendinin şeyhi Abdullah Hasbi Efendi de değerli bir mukriymiş. Gönenli Hoca'nın icazet namesini bu zat kaleme almış. İcazetname içinde bulunan kurra silsilesini bir “Şama-Cedvel” olarak ayrıca çakırmış ve ıcazetnameye eklemiştir. İcazetnamenin gerek yazısına ve gerekse ibaresine son derece itina gösterilmiştir. Gözden geçirdiğim 10 kadar icazetname arasında en itinalı kaleme alınan icazetname, Gönenli Hocanın icazetnamesi olmuştur.

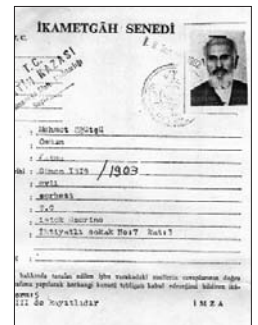
Ulumü'l-Kur'an ile meşgul olan çevrelerde yaygın bir kanaat vardır. Derler ki: “Kur'an- Kerim Mekke'de nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da ise hem okundu hem yazıldı.” Şüphesiz bu konuda bir dini nas yoktur. ancak İslan Tarihi'nin seyri dikkate alındığında bu sözün, geçersiz olduğunu söylemek mümkün değildir.

Sözgelimi: Kıraat ilminde âbidevi bir eser, İmam Cezeri'nin Şam Ümeyye Camii'nde “Kubbetü'n-Neşr” adı verilen mahalde kalem aldığı ve de tadrîs eylediği “En-Neşrü'l-Kebir” adlı kitabıdır. Bu zat, uzun yıllar tadrîs eylediği bu âbidevi eserini Yıldırım Beyazıt devrinde Bursa'ya geldiğinde “Takrib” adıyla ihtisar eylemiştir. Unutulmamalıdır ki Anadolu coğrafyasına kıraat ilmini İmam Cezeri getirmiştir. Eyüp Sultan'da halen ayakta duran ve Mimar Sinan eseri olan Cezeri Kasım Camii, bu zatın torunu Koca Kasım Paşa tarafından yaptırılmıştır . Günümüzde kıraat okuyanlar,

(6)Recep Akakuş İslamda Kur'an Öğrtimi ve Reisül -Kurra Gönenli Mehmet Efendi s.116 İST., 1991, Sahafklar Kitap Sarayı

(7)Başkanlık ve Müftülük Özlük Dosyası

Resim 2; Gönenli'nin İkametgah Senedi 1982

(8)Recep Akakuş İslamda Kur'an Öğrtimi ve Reisül -Kurra Gönenli Mehmet Efendi s.75-86 İST., 1991, Sahaflar Kitap Sarayı

İmam Cezeri'nin Bursa'da kaleme aldığı "Takribü'n-Neşr" adlı eserinin manzum şekli olan "Tayyibe" kitabını tedris eylemektedirler.

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed Han tarafından tesis edilen Ayasofya-Fatih ve Eyüp külliyesi, vakfiyelerinde belirtilen ilim dallarında tedrisat yaparken bir süre için- Fatih'in hocası Molla Şemseddin Gürani, kıraat ilmini Vefa'da kendi adına tesis ettiği "Dar'ül-Kurra"da tedris eylemiştir. Ancak; Kanuni Sultan Süleyman devrinde kıraat ilmiyle ilgili tedrisatın, Eyüp Sultana kaydırıldığını görmekteyiz. Şöyleki: Ebussud Efendi Şeyh'ul-İslam ve Sokullu Mehmed Paşa sadrazamdır. Her ikisi de Eyyüp Hz. Halid Camii yakın civarına hayri tesis kurmuşlardır. Hatırlanacağı üzere Ebussud Efendi "İrşadü Aklissemim" adlı meşhur tefsirin sahibidir. Bu zat, küçük çocukların Kur'an öğrenmelerini sağlamak üzere; Eyüp Sultan'da bir mekteb inşa ettirmiş ve ön bahçesini de hzire haline getirmiştir. Bunun hemen yanına Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa, Mimar Sinana'a büyük bir medrese ve ön bahçesine de muşteşem bir türbe yaptırmıştır. İşte bu iki tesisde de Kur'an-ı Kerim öğrenimi yapılmıştır. Ayrıca kıraat vecihleri seviyesinde Kur'an-ı Kerim öğretimi yapmak üzere Mısır'ın meşhur kurrarlarından Şeyh Ahmatü'l-Mısri, El-Müseyyiri, İstanbul'a getirilmiş ve "imam-ı sultani" sıfatıyla Eyüp Hz. Halid Camii'nde imam tayin edilmiştir. Aynı zamanda Sokullu Külliye'sinde ilm-i kıraat tedrisiyle de görevlendirilmiştir. İşte bu zatın Eyüp Sultan Sokullu Külliyesi'nde başlattığı ilm-i kıraat öğretim sistemi, "İSTANBUL TARİKİ" adını almıştır. Bu sistemde Ebu Amr Ed-Dani'nin "ETTEYSİR" adlı kitabı esas alınır. İmam Şatibi'nin "HIRZÜ'LEMANİ" adlı manzum eseri, yardımcı kitap olarak getimde kullanılır. Bu ekol kendi arasında daha sonraki yıllarda "İTİLAF MESLEKİ" ve "SOFİ MESLEKİ" diye ikiye ayrılacaktır. Tarik sahibi Şeyh Ahmatü'l-Mısri'nin kıraat ilmiyle ilgili olarak kaleme aldığı birkaç eseri, "Elyazması" olarak Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.

Sultan Dördüncü Mehmed devrinde Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın sadrazam ve Çatalcalı Ali Efenid'nin Şeyhu'l-İslam ol-

duğu bir sırada Mısır'dan yine ünlü bir kâri getirilmiştir. Bu zatın adı Şeyh Ali bin Süleyman El-Mansur'dur. Köprülü ailesinin himayesinde bu zat, Çemberlitaş-Köprülü Kütüphanesi'ne "Hafız-ı Kütüp olarak görevlendirilmiş ve aynı zamanda "Köprülü Darü'l-Hadis'inde de hadis ve ilm-i kıraat okutmuştur. Bu zat sonraki yıllarda "MİSRİ EFENDİ" diye şöhret bulmuştur. Mısri Efendi kıraat ilmini tedris eylesen İmam Şatibinin "Hırzül Emani" adlı eserini esas almış, buna karşın Ebu Amr Ed-Dani'nin "Et-Teysir" adlı kitabını yardımcı kitap olarak değerlendirmiştir. Bu zatın, tedris eyletiği ilm-i kıraat ekolu, "MİSİR TARİKİ" olarak anılmıştır. İstanbul Tariki'nde olduğu gibi bu tarik da "Mutkın" ve Şeyh Ataulah" diye iki mesleke ayrılacaktır. Mısri Efendi'nin kıraat ilmile ilgili "El yazması" eserlerine Süleymaniye Kütüphanesinde rastlanmaktadır.

İşte Gönenli Mehmet Öğütçü Hocamız, bu kıraat ekollerinden Mısır Tarikine bağlı Şeyh Ataulah"mesleki üzere ilm-i kıraat okumuş ve icazet almıştır.⁽⁸⁾

İLMİ KIRAATTA TARİK VE MESLEKLER

İstanbul'da Eyüp Sultan Sokullu Külliyesi'nde Şeyh Ahmatü'l-Mısri (V.1006/1597) tarafından başlatılan ve "İstanbul-Tariki" adıyla şöhret bulan kıraat ekolu, zamanla İstanbul'un diğer semtlerine de yayılmıştır. Söz gelimi: A'reç Ali Efendi, Dıraman-Tercüman Yunus Camii Darü'l-Kurrası'nda; Şeyh Ahmadü'l Mısri'nin oğlu Mehmed Avfi Efendi ise Üsküdar-Atik Valide Camii Darü'l Kurrası'nda kıraat okutmuşlardır. Amasyalı Yusuf Zade Abdullah Efendi, Sultan Ahmed civarında kain Nakl-i Bent Camii'nde ve Topkapı Saray Kütüphanesi'nde; Ahmed Sofi Kastamoni, aksaray -Langa'da kain Bostancıbaşı Abdullan Ağa Camii'nde bu tarik üzere ilm-i kıraat okutmuşlardır. Bu zevattan Amasyalı Yusuf Zade Abdullah Efendi, "İtilaf Fi vücuh'l-İhtilaf" adlı bir eser kaleme almış ve yaptığı kıraat tercihlerinden dolayı benimsediği tedris metoduna "İtilaf Mesleki" denilmiştir. Diğer yandan Aksaray Langa'da kain Bostan Camii İmam Hatibi Ahmed Sofi Kastamonî tercihlerini

benimseyen karilere, "Sofi Mesleki" denilmiştir.

Çemberlitaş-Köprülü Külliyesi'nde Şeyh Ali bin Süleyman el-Mansur tarafından başlatılan ve "Mısır Tariki" olarak şöret bulan kıraat ekolü de İstanbul'un değişik semtlerinde okutulmuştur. Bunların en önemli olanları, Fatih-Çarşamba'da kâin Yavuz Selim Camii; Üsküdar-Üçüncü Selim-Camii ve Külliyesi; Beykoz-Kanlıca'da kâin Şeyh Ataullah Nakşi Dergahı'dır. Bunlar arasında Üsküdar-Selimiye Mektebi müderrisi Mehmed Naîmi Efendi, "Mutkünü'r-Rivaye" adlı bir eser kaleme alarak benimseyen ekolü, "Mutkın Mesleki" adını almıştır. Kanlıca-Nakşi Dergahı Şeyhi olup aynı zamanda tarık sahibi Mısri Efendi'nin de torunu olan Mehmed Ataullah Efendi'yi izleyen kişilerin benimsediği kıraat ekolü, "Şeyh Ataullah Mesleki" olarak anılmıştır. Gönenli Mehmet Ögütçü Hoca da bu ekolün temsilcileri arasında yer almıştır.

Tarık Sahiplerinden Şeyh Ahmedü'l-Mısri, Eyüp ve Sultan Sokullu Mehmet Paşa Türbesi haziresinde giriş kapısına göre sol taraftaki sofada medfundur. Baş ucunda şahide olarak mumtaşı vardır. Diğer tarık sahibi Şeyh Ali bin Süleyman el-Mansur ise Üsküdar-Karacaahmet Mezarlığı, Miskinler Tekkesi civarında ve Kamus mütercimi Asım Efendi'nin kabri yakınındadır. Kaynaklar, böyle demekle birlikte tarafımdan yapılan inceleme gezisinde bu zatın mezarı bulunamamıştır.

FATİH'İN VAKFİYELERİ VE EYÜP SULTAN CAMİİ

Bilindiği üzere; Fatih Sultan Mehmet Han, 1453'te İstanbul'u kuşattığı zaman ilk defa ordugahını, Eğrikapı ve Tekfur Sarayı karşısında "Otağcılar" diye anılan mahallede kurmuştur. Günümüzdeki Hz. Halid Camii ve Türbesinin yeri de o devirde çimenle kaplı yeşil bir alandır. Muhasara süresince bu yeşil alan, Fatih ve ordusu tarafından namazgah olarak kullanılmıştır.⁽⁹⁾ Akşemseddin Hazretleri de "Teveccüh" yoluyla Hz. Halid bin Zeyd'e ait kabrin, bu mahalde ol-

duğunu tesbit ve tescil eylemiştir. Tarihi veriler, yapılan bu tesbit ve tescili doğrular niteliktedir.

İstanbul'un fethinden sonra; Fatih Sultan Mehmet Han, ilk iş olarak "Türbe-cami-medrese-imaret-hamam ve çeşme"den oluşan ilk külliyesini burada tesis eylemiştir. Ardından da; sur içinde "Fatih Külliyesi"nin inşasına başlanmış ve "Ayasofya" külliyesi ihya edilmiştir.

Fatih Sultan Mehmet Han, kurduğu bu ve benzeri tesisler için vakfiyeler tanzim ettirmiştir. Bu vakfiyelerden ikisi, Eyüp Külliyesi'ne aittir.⁽¹⁰⁾ Fatih'in tanzim ettirdiği vakfiyede, külliyyede yapılması öngörülen hizmetleri yürütmek için 91 personel atanmıştır. Bunlardan: "DEVİRHAN" ve "CÜZ-HAN" adıyla anılanlar, doğrudan doğruya Kur'an-ı Kerim tilavetiyle ilgili vazifelilerdir ki; Fatih'in vakfiyesinde bu işle görevli personel sayısı, 34'tür.⁽¹¹⁾

Gönenli Hoca'yla bağlantılı olan "Saliha Sultan Şeyhu'l-Kurrallığı", başta olmak üzere; eyüp Sultan Külliyesi'nde-mülhak vakıf statüsünde onlarca vakfiye vardır. Bunlardan en şöhretli olan, Hacı Beşir Ağa ve Adile Sultan ile ilgili olanlardır.⁽¹²⁾

Gönenli Hocanın, 1937 yılından başlayarak vefat yılı olan 1991 yılına kadar kesintisiz sürdürdüğü Hz. Halid Camii'ndeki Şeyhu'l-Kurrallık hizmeti, Nuruosmaniye Camii'ni yapmaya başlayıp kubbe seviyesine kadar çıkaran ve ömrü vefa etmeyen Sultan Birinci Mahmud'un annesi Saliha Sultan tarafından ihdas edilmiş bir görevdir. Eminönü Yeni Cami müstemilatından olan "HAVATİN TÜRBEŞİ"nde medfun olan bu hanım sultan, biri Eyüp Sultan'da olmak üzere⁽¹³⁾; beş yerde çeşme hayratı yapmıştır. Koca Mustafa Paşa-Sümbül Efendi Camii'nde "VA'ZİYYE" cihetini de bu hanım sultan ihdas eylemiş ve bu görev de yine Gönenli Hoca tarafından ifa olunmuştur.⁽¹⁴⁾

İSLAM VE ŞEYHU'L-KURRALIK

Bilindiği üzere; Kur'an-ı Kerim, son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirilmiş olan son ilahi mesajdır ve İslami literatürde: "Vahy-i metlûv" olarak değerlendirilir. Okunması ve anlaşılması, İslam açısın-

(9)Recep Akakuş Eyüp Sultan ve Mukaddes Emanetler S.90, İST.,1991, Sahaflar Kitap Sarayı.

(10)Fatih Mehmet II. Vakfiyesi, Sf. 5-12 ve 333-339, ANK, 1938

(11)Sadi Bayram, Fatih Sultan Mehmet'in Eyüp Sultan Külliyesi Vakfiyesi, Eyüp Sultan Sempozyumu 1 Tebliğler, SF:33-42, 1997, Eyüp Sultan Belediyesi

(12)Doç. Dr. Hikmet Özdemir, Eyüp Sultan da Bir Hanım Sultan: Adile Sultan(1826-1899) Eyüp Sultan Sempozyumu 2, SF:210-215, İST, 1998, Eyüp Sultan Belediyesi

(13)Doç. Dr. Neslihan Sönmez, Eyüp/Defterdar Saliha Sultan Çeşmesi Restorasyon ve Koruma Değerlendirme önerisi, Eyüp Sultan Sempozyumu 1 Tebliğler, SF:82-89, 1997, Eyüp Sultan Belediyesi

(14)Müftülükte mahfuz özliük dosyası

Resim 3; Hafızlık icazetnamesinin son iki sayfası

dan çok önemlidir. Kur'an-ı Kerim'de: "ve-rettil'il-Kur'ane-tertila.." buyrulurak⁽¹⁵⁾ bu ilahi mesajın okunuş üslup ve biçimi; bizzat, Yüce Rabbimiz tarafından belirlenmiştir.

Diğer semavi kitaplara göre Kur'an-ı Kerim'in en önemli ayrıcalıklarından biri, O'nun yazılı bir metin olarak inmemiş olmasıdır. Bir diğer ifade ile: Kur'an-ı Kerim, tilavet ve kıraat olarak inzal buyrulmuştur.

"Felata'cel-bil'-Kur'ani-min kabli-en yukda-ileyke-vahyühu" ayet-i kerimesinde⁽¹⁶⁾ beyan edildiği üzere: Hz. Peygamber(s.a.v.), vahiy meleği Hz. Cebrail'den ilahi mesajı alırken nasıl bir tavır takınacağı ve nasıl bir üslup benimseyeceği hususunda dikkati çekilmiş ve uyarılmıştır.

Bu sebepten; Kur'an-ı Kerim öğrenirken ve öğretirken belli bir metod kullanmak ve belli bir üslup benimsemek şarttır. Bu nedenle; Ulumü'l-Kur'an ile ilgili literatürde:

"KUR'AN, FEM-İ MUHSİNDEN AH-ZOLUNUR" kazıyyesi, ana ilke olarak va'z edilmiştir; çünkü gerek Hz. Peygamber(s.a.v.) tarafından ve gerekse O'nun yetiştirdiği eshap tarafından Kur'an-ı Kerim öğretimi, İslam'ın tebliği olarak algılanmıştır. Tebliğ ise Hz. Peygamber(s.a.v.)'in en önemli görevidir. Gönderiliş sebebi de gerçekte budur.

Bu nedenle; milletimiz, Kur'an-ı Kerim öğretimine büyük değer vermiş ve mahalle seviyesindeki yerleşim alanlarına dahi "Taş Mektep" adıyla Kur'an öğretim tesisleri kurmuştur. Asırlardan beri yapıla gelen ör-ğün ve yaygın öğretimin her kademesinde Kur'an tedrisine yer verilmiştir.

Üst seviyede yapılan Kur'an öğretimleri, "Darü'l Kurra" veya "Darü'l Huffaz" adı verilen eğitim müesseselerinde verilmiştir. Cumhuriyetin banisi Gazi Mustafa Kemal Paşa, bu kurumları, gerekli görmüş ve ilk Diyanet İşleri Reisi Rıfat Börekçi Hoca'nın

teklifi doğrultusunda 1924 yılından itibaren Diyanet bütçesine "Hafız Muallimliği" tahsisatı konmuştur.⁽¹⁷⁾

Diyanet İşleri Başkanlığı Mushafları İnceleme Kurulu arşivinde mahfuz "Esami-i Kurra Defteri"ndeki kayıtlar, eslafımızın bu konuya ne kadar büyük değer verdiğini açık seçik göstermektedir. Söz konusu defter, 1298/1881 yılında Eğinlili Eşrefzade Mehmed Hulusi Efendi tarafından "Meclis-i Huffaz Reisi" sıfatıyla tertip ve tanzim edilmiştir. Resmi kayıt ve tecil işlemlerinde de yıllarca kullanılmıştır. Defter, İstanbul Tarıkına bağlı: "İtilaf" ve "Sofi" meslekleri ile Mısır Tarıkına bağlı: "Mutkin" ve "Şeyh Ataullah" mesleklerine göre ilm-i kıraat okuyanların ve usulüne göre icazet alanların, "akdemiyet esasına göre" isimlerini ihtiva eylemektedir. Kurul kararlarında beliren görüşlere göre defterin başlangıç bölümünde; reisü'l-kurra olmak için şu beş şart sayılmıştır:

- 1- Takrib seviyesinde ilm-i kıraat okumak ve usulüne göre icazet almış olmak
 - 2- İlm-i kıraat öğretimiyle fiilen meşgul olmak
 - 3- Aldığı icazette Akdem (en kıdemli) olmak
 - 4- Müdebber olmak (çevresini yönetebilmek)
 - 5- İstanbul'da (başkentte) mukim olmak
- İşte eslafın, reisü'l-kurra olmak için tesbit ve tescil ettiği şartlar bunlardır. Uzun yıllar, bu prensipler, geçerliliğini korumuştur. Reisü'l-kurra kavramının mahiyetini, eslaf işte böyle açıklamıştır.

MEŞHUR EYÜP'LÜ REİSÜ'L-KURRALAR VE GÖNENLİ HOCANIN SON GÜNLERİ

"Esami-i Kurra Defteri"nin tetkikinden anlaşılmaktadır ki; Eyüp Hz. Halid Camii ve Külliyesi, Şeyh Ahmadü'l-Mısri'nin başlattığı ilmi kıraat tedrisiyle-Kuran öğretiminde- yeni bir çığırın açılmasına vesile olmuştur. İstanbul Tariki iye isimlendirilen bu kıraat ekolü, asırlarca burada tedris edilmiştir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Eyüp Hz. Halid Camii Baş imam-hatibi Mehmed Sakıb Efendi, Eyüp Sultan'ın son reisü'l-kurrası olmuştur. Bu zatın ecdadı da dokuz batın evvelinden başlamak suretiyle; hem Eyüp Hz. Halid Camii'nde imam olarak gö-

(15)Kuran-ı Kerim Müzzemmil:4 (79/4)

(16)Kuran-ı Kerim Taha:114

(17)Prof. Goothard Jaseke (Mütercim, Hayrullah Örs) Yeni Türkiyede İslam, s.75-76, Bilgi Yayınevi, Ank, 1972

rev üstlenmişler hem de reisü'l-kurra olmuşlardır.

“UMDE” adıyla şöhret bulan ilmi kıraat kitabının müellifi Molla Mehmed Emin Efendi ile O'nun pederi Abdullah Eyyubi, Eyüp Sultan'ın meşhur bilgin ve mukrilerindendir. Meslekleriyle ilgili birçok eser kaleme almışlardır.⁽¹⁸⁾ Baba-oğul her iki zat, Hz. Halid türbesinin, girişe göre, sağ arka tarafında ve türbe penceresine çok yakın bir yerde medfundurlar. Küfeki taşından yapılmış şahide taşları, çok yıprandığından, yazıları kısmen dökülmüştür.

Gönenli Mehmet Öğütçü Hocanın son günlerini “İslam'da Kur'an Öğretimi ve Reisü'l-kurra Gönenli Mehmet Efendi” adlı kitabımızdan aktaralım:

Gönenli Hocanın, yaşı ilerledikçe eğitim, öğretim ve yaptığı destek hizmetleri, yavaş yavaş azalmıştı; çünkü ne hafızası ve ne de bünyesi bu kadar ağır yükü kaldıracak güçte değildi. Bundan dolayı; irşat ve nasihat hizmetlerinde özellikle Kur'an-ı Kerim tilavetine ağırlık vermeye başladı. Cemaati, O'nu daha yakından izlemek için peşini hiç mi hiç bırakmadı. Ayakları, vücudunu taşıyamaz hale gelince; özel sandalye yaptılar ve böylece kendisinin okuduğu tilavet-i Kur'an'dan feyz almaya çalıştılar.

Rahatsızlığı ilerleyince; cemaati, ilgisini daha da arttırdı. Vakıf Aşağı Gureba Hastanesi'ne yatırıldı. Başta Sayın Prof. Dr. Asaf Ataseven olmak üzere; bütün yakın dostları ilgilendi; ancak takdir değişmedi.

Tıbbi imkanların kullanılmasından sonra evine alınan Gönenli Hoca, 2 Ocak 1992 Çarşamba günü, Fatih-Çırçır semtindeki evinde ruhunu, Hak'a teslim eyledi. 3 Ocak 1992 Perşembe günü öğle namazından sonra; Fatih

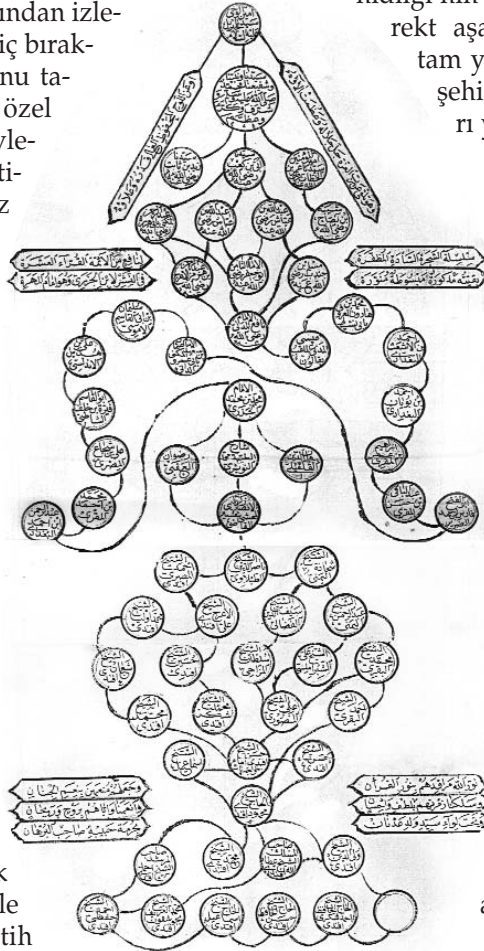

Camii'nde cenaze namazı kılınan Gönenli Hoca, Edirnekapı-Sakızağacı Şehitliği'nde oğlu Vehbi Bey tarafından hazırlanmış olan aile kabrine defnedilmiştir. Cenaze namazı, cemaat-i kübra halinde büyük bir kitle tarafından edâ edilmiştir. Cenaze namazını, Abdurrahman Gürses Hoca Efendi kıldırılmış ve mezarı başındaki telkîn de yine Abdurrahman Gürses tarafından yapılmıştır.

Mezarı, Edirnekapı-Sakızağacı Şehitliği'nin ana giriş kapısından direkt aşağıya doğru inildiğinde tam yol ağzındaki parselde ve şehitliğin, kuzey çevre duvarı yakınındadır.⁽¹⁹⁾

Gönenli Hocanın bıraktığı - özellikle vakıf insan olma boşluğu-maalesef doldurulamamıştır. Adına kurulan bir vakıf tarafından hatırası “hanım cemaat topluluğu” halinde, Fatih-Malta ve Fatih-Çırçır semtlerinde yaşatılmaya çalışıldığı, gözlenmektedir. Ayrıca; Gönenli hemşehrileri, O'nun adına ilçe merkezinin mütena bir semtinde “Gönenli Mehmed Efendi Camii” adıyla güzel bir tesis yapmışlardır. Yolunu izleyenlerin bol olması dileğiyle...Kendisini rahmetle anıyorum.

Resim 4; Gönenli Mehmet Öğütçü Hoca'nın Sakızağacı Şehitliğindeki aile kabristanı ve mezarı (Eyüp Belediye Arşivinden)

(18)Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, C:1, SF:273-275,410, İST, Meral Yayınları

(19) Gezi notu ve tespit.

Resim 5; Gönenli Mehmet Öğütçü Hoca'nın İcazetnamesinde yer alan üstaz silsilesini gösterir şema.